

УДК 069.01(477.8)

Муравська Світлана,

кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського інституту економіки і туризму,
e-mail: svitlana_muravska@i.ua

УНІВЕРСИТЕТ І ЙОГО МУЗЕЙ: МІСЦЕ В КУЛЬТУРНОМУ І ТУРИСТИЧНОМУ ПРОСТОРИ МІСТА

У статті авторка робить спробу проаналізувати, яке місце заклад вищої освіти загалом та його музеї зокрема відіграють у житті міста. Емпіричною основою статті є інформація, зібрана в результаті дослідницьких візитів до ЗВО семи областей: Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Волинської, Рівненської, Чернівецької та Закарпатської, які виконувалися упродовж 2013-2017 рр. Основний метод, який використовувався – інтерв'ю з персоналом музеїв ЗВО.

Зокрема, характеризується нетипова для українського контексту роль музеїв ЗВО як «вікон» та «вітрин», завдяки яким представники позаакадемічного середовища можуть ознайомитися із здобутками вищої школи та відчутти її особливу атмосферу. Авторка окреслює туристичний потенціал низки ЗВО на теренах Західної України, фізичні об'єкти яких є цікавими з архітектурної та культурної точки зору пам'ятками. Проведення відповідної політики, як стосовно музеїв, так і академічного простору загалом, дозволить закладу стати окремою точкою на туристичній карті міста, налагодити взаємозв'язки із навколишньою громадою, активно брати участь у локальному культурному житті. Такі кроки сприятимуть зростанню його популярності серед абітурієнтів і розвитку реноме ЗВО загалом.

Ключові слова: університет, музей, заклад вищої освіти, туризм, промоція, культура.

Упродовж багатьох століть кожне місто прагнуло створити університет як місце, куди можна залучити науковців та студентів і сприяти таким чином поступовому розвитку міського центру. У нинішні часи економіки, заснованої на знаннях і сучасних технологіях, діяльність університетів є фактором соціально-економічних змін, саме тому вони обумовлюють розвиток регіону як на мікро, так і макро- рівнях. Сфера діяльності закладів вищої освіти достатньо широка. Окрім навчання та проведення наукових досліджень, вони відіграють роль культурних центрів, які поширюють знання¹. У цьому контексті особливої уваги заслуговує концепція «3Т» Річарда Флоріди, відповідно до якої культуротворча функція закладів вищої освіти найшвидше розвивається у тих містах та регіонах, які об'єднують три елементи: *технології*

¹ Matoga, Ł., Pawłowska, A. (2016). Muzea uczelniane w Polsce – przestrzeń spędzania czasu wolnego inspirowana nauką. Stan obecny i kierunki rozwoju w kontekście turystyki kulturowej, *Turystyka Kulturowa*, no. 2 (marzec-kwiecień), s. 49.

² Florida, R. (2003). Cities and the Creative Class, *City and Community*, Vol. 2, no. 1, March, p. 10. Retrieved from: <http://creativeclass.com/rfcgdb/articles/4%20Cities%20and%20the%20Creative%20Class.pdf>.

³ Ibidem.

⁴ Kelly, M. (2001). Introduction, in Kelly M. (ed.), *Managing university museums: education and skills*, Organisation for economic cooperation and development, Paris, p. 12

⁵ Matoga, Ł., Pawłowska, A. (2016). Muzea uczelniane w Polsce – przestrzeń spędzania czasu wolnego inspirowana nauką. Stan obecny i kierunki rozwoju w kontekście turystyki kulturowej, *Turystyka Kulturowa*, no. 2 (marzec-kwiecień), С. 50.

⁶ Tirrel P. (2000). Dealing with change: university museums of natural history in the United States, *Museum International*, July-September, vol. 52., issue 3, С. 20.

⁷ Оскільки термін є радше умовним, уточнюємо, що мова піде про сім областей:

Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Чернівецьку та Закарпатську

⁸ Clercq, S.W.G. de. (2006). Keeping for the future, *Zeszyt Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego :Opuscula Musealia*, red. S. Waltoś, zeszyt XV, С. 26.

⁹ King, L. (2001). University Museums in the 21st Century – Opening Address, in Kelly M. (ed.), *Managing university museums: education and skills*, Organisation for economic cooperation and development, Paris, С. 22.

(широке впровадження інноваційних технологій), *талант* (приваблення творчих особистостей, які можуть продукувати нові знання) та *толерантність* (сприйняття нових ідей та концепцій)². Такі завдання мають ставити перед собою заклади вищої освіти. Адже для того, щоб бути успішними, спільноти і організації повинні мати можливості передачі досліджень, ідей та інновацій у стійкі продукти, які цікавлять споживачів. Європейські університети мають величезні потужності, щоб це зробити, в т.ч., забезпечити необхідну інноваційну інфраструктуру³. Вони є центрами творчості, простором для енергійних, відкритих і далекоглядних осіб; пам'ятками і скарбами людської культури, але в той же час поступово стають все більш відкритими до потреб просвітницьких потреб місцевих жителів⁴, оскільки соціальна відповідальність вищої освіти не обмежується вдосконаленням членів своєї спільноти. Такі установи своїм досвідом та знаннями підтримують місцеві громади, популяризують наукові знання, сприяють розвитку академічних цінностей, оживляють міське життя, зокрема шляхом організації виставок і заходів, який розвивають культурний туризм⁵. І чим більша питома частка представників ЗВО у демографічній структурі міста, тим більшу роль заклад буде виконувати в окресленні його культурного іміджу.

Існує твердження, що «Визначні університети мають визначні музеї!»⁶. Дослідження особливостей музеїв ЗВО на теренах Західної України⁷, які здійснює автор упродовж останніх семи років, показує, що в цих словах є зерно істини. Такі інституції як мінімум специфічні у контексті порівняння їх із колегами державної та приватної форми власності. І хоча традиційно музеї ЗВО асоціюються із навчальними та дослідницькими полігонами, у 80-х рр. минулого століття відбувся черговий виток розвитку музейної справи і такі «храми муз» почали поступову трансформацію у музеї «третього покоління», однією з визначальних місій яких є промоція закладу вищої освіти, співпраця із громадськістю з метою поширення інформації про університет, профорієнтаційна робота, залучення меценатів та організація інших видів робіт, які реалізують цей напрямок⁸. Багаторічний директор Художнього музею Університету Міннесоти (Frederick R. Weisman Art Museum, University of Minnesota, Minneapolis) Ліндел Кінг ще в 2001 р. стверджувала:

«Ми були останнім місцем у музейному світі ..., який міг собі дозволити розкрити досліджувати непопулярні колекції чи організувати непопулярні виставки. Ми були частиною академічної установи, яка фіндувала нас і захищала, і часто не звертала уваги на кількість відвідувачів ... Однак ситуація змінилася, університети теж вийшли на освітній ринок і ми теж мусимо боротися за гроші. Ми стаємо менше університетськими музеями і більше університетами в музеях. Це не є катастрофічно погано, однак спонукає до змін»⁹.

Така переоцінка пріоритетів була обумовлена кризою музейної справи. Адже упродовж останніх 30 років стало очевидно, що: колекції багатьох університетів мало або взагалі не використовуються для навчання і досліджень; низка ЗВО планує утилізувати колекції і закрити музеї;

¹⁰ Lourenco, M. (2005). Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe, Ph. D thesis, Conservatoire Nationaldes Arts et Metiers, Paris, С. 123.

¹¹ Ibidem, p.124.

¹² Burman, L. (2005). University museums as a strategic tool: on communicating university values, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Opuscula Musealia*, zeszyt XV, С. 17-22.

¹³ Хочуть показати, де у Луцьку ходила Леся Українка. (March 28, 2017). Retrieved from: <http://www.volynpost.com/news/6098-hochut-pokazaty-de-u-lucku-hodyla-lesia-ukrainka>

¹⁴ Аудіозапис інтерв'ю із завідувачем музею історії Ужгородського національного університету І. Зомбором від 11.03. 2014 р., особистий архів автора.

багато вищих шкіл розробляють альтернативні організаційні моделі для управління колекціями в одному новоствореному музеї¹⁰.

Однак кризу не варто представляти у спрощеному вигляді через причинно-наслідковий зв'язок, зумовлений скороченням використання музеїв для викладання та досліджень. Значною мірою вона обумовлена проблемами, з якими університети стикаються сьогодні, котрі комплексно можна охарактеризувати як «кризу ідентичності» та «кризу ресурсів». Заклади вищої освіти – динамічні установи, які відображають і адаптуються до змін у суспільстві, які у ХХІ ст. відбуваються калейдоскопічно. Від вищої школи зараз вимагають часто зовсім різних речей: бути елітарною і демократичною, спеціалізованою і універсальною, організувати дослідження і створювати робочі місця. І все це в умовах зменшення державного фінансування на одного студента¹¹. Таким чином, криза в музейному середовищі ЗВО накладається на кризу вищої школи як такої.

Університет більше не є скитом. Тому його музеї відіграють важливу роль в якості інтерфейсу між академічними колами і суспільством. Вони повинні ідентифікувати себе як частину університетської родини, водночас процес має бути зворотнім – адміністрація, науково-педагогічні працівники та студенти повинні розглядати музеї як складову частину університетського світу¹².

Одним із найпоширеніших способів заявити про університет через призму своєї діяльності для музеїв ЗВО Західної України є публікація заміток в засобах масової інформації. Традиційно подібні статті з'являються у місцевій або регіональній пресі, і можуть бути приурочені до зовсім різних дат. Цінності збірки, колекції експозиції та ініціатива журналіста впливають на те, чи ця стаття буде фігурувати у виданнях всеукраїнського рівня.

Працівники музеїв ЗВО долучаються до заходів, які організують органи культури, хоча це і відбувається не дуже активно. Мова йде про імпрези найрізноманітнішого плану, виходячи з розмаїття профілів таких музеїв. Це і проведення безкоштовних екскурсій в рамках більш глибокого пізнання міста¹³, участь у виставках, організація зустрічей з відомими людьми, ліквідаторами аварії на ЧАЕС, ветеранами тощо. І якщо раніше мова йшла про учасників Другої світової війни, конфлікту в Афганістані, то зараз з огляду на хронологічну віддаленість та події, які відбуваються у країні, це стосується і учасників АТО.

Під час проведення опитування працівникам музеїв ЗВО Західної України було нелегко дати відповідь на запитання про роль музею у процесі налагодження зв'язків між університетом та громадськістю, виконання ним місії «вітрини» вищої школи. На відміну від ситуації за кордоном, в нашій країні тільки починається усвідомлення відповідних трансформацій. Хоча були й винятки:

«Основне завдання в нас прописано поширення інформації про УжНУ, пропаганда університету як основної наукової освітньої установи в краї за допомогою екскурсій, планувалося тут проводити Дні факультетів»¹⁴.

Однак останнє слово залишається за адміністрацією вищої школи. Залежно від її позиції і вибудовується стратегія діяльності підрозділу.

¹⁵ Аудіозапис інтерв'ю із ректором НУ «ОА» І. Пасічником від 24.01. 2014 р., особистий архів автора.

¹⁶ Дзятко, М. (March 28, 2017). «Ніч в музеї» НаУ «ОА» - гармонія минулого і сучасного. Retrieved from: www.ou.edu.ua/ua/info/news/2016/20-05-01.

«Ніч в музеї», організована Музеєм історії Національного університету «Острозька академія»

«Основне завдання музею зараз я би описав одним словом – промоція, реклама»¹⁵.

Музей Національного університету «Острозька академія» наразі єдиний з кола досліджуваних об'єктів, який вже четвертий рік поспіль долучається до загальноєвропейської акції «Ніч в музеї», присвяченій Міжнародному дню музеїв та музейних працівників. Окрім свідчення солідарності з іншими «храмами муз», він демонструє громаді міста про своє бажання стати активним учасником його культурного життя, адже з року в рік зростає кількість відвідувачів заходу, подолавши позначку в 450 гостей. Крім того, востаннє в атракції взяли участь 10 екскурсоводів-волонтерів та 30 акторів, серед яких – науково-педагогічні працівники, професори¹⁶.

Серед продуктів цього музею – розробка навчальних англо-мовних екскурсій для школярів, проведення майстер-класів, творчі посиденьки, арт-лекції та ін. Лівова частка заходів, які проводить музей, пов'язана із активною виставковою роботою, яка локалізується головним чином у підземній галереї, в середньому на місяць відбувається 2 виставки. Музей – один із організаторів щорічних мистецьких пленерів в Острозі, що дає можливість поповнювати збірки живопису. Етюди та картини, написані пізніше в майстернях, з видами Острога, потрапляють на виставки по всьому світу, і це є ще одним фактором популяризації як самого університету, так і міста¹⁷. Важливо, що подібна діяльність не епізодична, а систематична, організовується за певним планом, і хоча ще не можна вести мову розробку повномасштабної стратегії діяльності та менеджменту, однак за масштабами діяльності це безсумнівний лідер серед музеїв ЗВО Західної України.

Музеї це тільки одна із можливостей для університету в міському просторі, хоча і вона часто недооцінюється. Великий університет як фізичний об'єкт є музеєм, навіть якщо він не завжди визнає цей факт, який підсилюється хостингом його музеїв і / або галерей, оскільки такі інституції резонують із силою самої ідеї навчального закладу¹⁸. У свою чергу університетська спадщина традиційно асоціюється із музеями, старовинними будівлями, тради-

¹⁷ Бендюк, М. (2011). Проведення щорічних пленерів в Острозькій академії як один із видів іміджевої роботи Острозької академії, *Музеї та галереї в міській культурі: історія та сучасність*, Одеський національний політехнічний університет, С. 53.

¹⁸ Gilbert, A.D. (2009). Evoking humanity: reflections on the importance of university museums and collections, *University Museums and Collections Journal*, no. 2, С. 1-4.

ціями та церемоніями. Ці взаємозв'язки можуть бути використані для формування особливої візії університету, яка вирізняє його на тлі інших ЗВО, що автоматично тягне за собою виокремлення «своїх» студентів та випускників із загальної групи здобувачів дипломів. Якщо проаналізувати університети, створені менше двадцяти років тому, можна помітити, що такі елементи спадщини використовуються ними ще більш інтенсивно для створення бренду¹⁹. Університетська спадщина – це елемент, який неабияк підвищує привабливість, тим більше, що університет може бути не тільки об'єктом організації навчання та досліджень, але й цікавою туристичною пам'яткою. І тут варто розділяти туристів, які вирішили оглянути університетські будівлі та відвідувачів безпосередньо музеїв ЗВО. І якщо представник першої групи вписується у портрет середньостатистичного туриста, то більшість серед відвідувачів університетських музеїв складають викладачі та студенти і загалом особи, які відвідують і використовують університетські музеї, більш культурно освічені, ніж «звичайні» люди²⁰.

Сьогодні низка вищих шкіл на теренах Західної України – особливі архітектурні об'єкти у міському просторі. Акумуляуючи різні типи спадщини – пам'ятки архітектури, історії, мистецтва, техніки та ін., зберігаючи специфічне історичне предметно-просторове середовище, навчаючи, досліджуючи, організовуючи виставкову та просвітницьку роботу, вони de facto стають музеями. Крім особливих засад організації, такі об'єкти демонструють специфічний характер оздоблення, декорування та предметного наповнення будівель. У окремих корпусах збережені історичні інтер'єри, обладнання та устаткування. Архітектурне середовище таких закладів часто сформувалось в XIX ст., базуючись на власних засадах організації простору та його предметного наповнення. Вигляд університетських центрів переконує, що архітектурна форма набуває репрезентативності, коли функція має високий соціальний статус. В архітектурі університетських центрів України репрезентативність виявляється найбільш повно, коли університетський центр сформувався як державна установа, а наука отримала високий соціальний статус, ставши атрибутом державної ваги і влади²¹.

Очевидно, що відвідини будівель вищої школи – обов'язковий пункт під час візитів гостей різного рівня: від абітурієнтів під час організації днів «відкритих дверей» до учасників конференцій, які відбуваються на базі закладу. Споруди та речі, що пропонуються для огляду, мають бути значними з історико-культурної точки зору об'єктами, які віддзеркалюють досягнення вищої освіти та перевагу над іншими подібними осередками. Суб'єктом, який забезпечує реалізацію цієї функції, є традиційно університетський музей, формуючи таким чином продукт, який, по-перше, в рамках профорієнтаційної роботи може безкоштовно пропонуватися абітурієнтам. По-друге, якщо абстрагуватися від потенційних студентів, музеї ЗВО – це відкриті двері для колективного доступу до інституції з особливою атмосферою, спосіб розвіяти міфи приймаючої установи для громадськості, у представників якої часто нема іншої можливості навести контакти з університетом²².

¹⁹ Bulotaite, N. (2003). University heritage – an institutional tool for branding and marketing, *Higher Education in Europe*, vol. 28, issue 4, С. 449-454.

²⁰ Li Huiznu, Fang Hui. (2011). Enlightening Chinese museums – lessons from university museums, *University Museum and Collections Journal*, no. 4, С. 2.

²¹ Ольховська, О. (2010). Містобудівні аспекти архітектури університетських центрів України, *Українська академія мистецтва*, вип. 17, С. 202.

²² Simpson, A. (2006). Integrating university museums into Museum Studies programs, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego : Opuscula Musealia*, zeszyt XV, s. 88.

Візуальна привабливість, яка виявляється в гармонійному поєднанні естетичних екстер'єрів та інтер'єрів, як збережених в оригіналі, так і відреставрованих / створених в нуля, доповнених історико-культурним контекстом доби – ключовий компонент, який впливає на привабливість пам'ятки в очах туристів. З-поміж 74 ЗВО Західної України, які потрапили в поле дослідження автора, орієнтовно чверть знаходяться в пам'ятках, цікавих з архітектурної точки зору, є «візуально привабливими», хоча сама ця характеристика достатньо умовна.

Найбільший туристичний потенціал серед об'єктів дослідження має Чернівецький університет ім. Ю. Федьковича, головний корпус якого представляє собою **архітектурний ансамбль Резиденції митрополитів Буковини і Далмації**. Митрополича резиденція є видатним прикладом історичної архітектури XIX сторіччя, – йдеться в описі у списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Її комплекс дає приклад архітектурних та культурних впливів візантійського періоду і втілює потужну присутність Православної церкви під час правління Габсбургів, підкреслюючи політику віротерпимості в Австро-Угорській імперії²³. Той факт, що з 2011 р. пам'ятка входить до Списку світової спадщини ЮНЕСКО, автоматично вказує на її особливе місце не тільки в культурі України (за підсумками загальнонаціональної акції «Сім чудес України: замки, фортеці, палаци», що проводилася упродовж 2010-2011 рр., резиденція потрапила до ТОП-7), але й мистецькій скарбниці людства.

²³ Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans. (March 28, 2017). Retrieved from <http://whc.unesco.org/en/list/1330>.

Архітектурний ансамбль
Резиденції митрополитів
Буковини і Далмації,
Чернівці.

У переліку ЮНЕСКО, який зараз налічує трохи більше 1000 пунктів, тільки 6 університетів, причому більшість з них була включена до цього списку після 2000 р. Зокрема, це Monticello and the University of Virginia in Charlottesville (США, дата включення до переліку ЮНЕСКО 1987 р.), University and Historic Precinct of Alcalá de Henares (Іспанія, 1998 р.), Ciudad Universitaria de Caracas (Венесуела, 2000 р.), Central University City Campus of the Universidad Nacional Autónoma de México (Мексика, 2007 р.), Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (Україна, 2011 р.), University of Coimbra – Alta and Sofia (Португалія,

²⁴ Резиденцію ЧНУ минулоріч відвідало на 8.5 тисяч більше туристів. (March 28, 2017). Retrieved from <https://pogliad.ua/news/chernivtsi/rezidenciyu-chnu-minulorich-vidvidalo-na-8-5-tisyach-bilshe-turistiv-144630>

²⁵ Див. повідомлення на сайті Університету Коїмбри. (March 28, 2017). Retrieved from <http://www.uc.pt/en/informacao/para/visit/pricelist>.
«УВАГА: В рамках нових правил Туристичного відділу Університету Коїмбри, з 1-го квітня 2016 року, для груп з і більше 10 чоловік, використання радіо-гідів, а також супроводу буде обов'язковим. Університет матиме це обладнання для оренди, ... хоча ми наполегливо рекомендуємо бронювати їх завчасно».

²⁶ Хочеш потрапити в ЧНУ, домовляйся з "охоронцем Василем"! (May 2, 2017). Retrieved from <http://www.fakty.cv.ua/hochesh-potrapiyty-v-chnu-domovlyajtsya-z-ohorontsem-vaselem/>.

²⁷ Аудіозапис інтерв'ю із з директором Музею історії Національного університету «Острозька академія» А. Хеленюк від 21.01. 2016 р., особистий архів автора.

²⁸ Муравська, С., Бендюк, М. (2010). Національні особливості поєднання туризму і освіти (на прикладі м. Острог Рівненської області), *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*, № 5, С. 143-146.

2013). Включення Резиденції до вищезгаданого переліку автоматично підвищило її статус. За словами проректора Чернівецького національного університету Тамари Марусик, у 2014 р. кількість туристів порівняно із попереднім збільшилася на 8.5 тисячі порівняно із попереднім (55 тисяч)²⁴. Цей факт достатньо промовистий, оскільки 2014 р. з огляду на суспільно-політичні події в країні був нелегким роком для туристичного сектору.

Однак, історико-культурному центру ЧНУ ім. Ю. Федьковича, який займається проведенням щоденних екскурсій на території ансамблю, потрібно реалізувати ще дуже багато завдань, щоб стати більш відкритим для туристів і порівняння із університетом Коїмбри в цьому відношенні грає явно не на користь Чернівців з точки зору організації туристичної політики²⁵, відкритості даних на сайті ЗВО (наприклад, про вартість вхідних квитків, кількості відвідувачів, можливості індивідуального огляду) тощо. Про бездіяльність керівництва ЧНУ у справі удосконалення інформації щодо можливості відвідин корпусу написана на одна стаття, не один пост в соцмережах, сотні гнівних коментарів, тим більше, що вже минуло 6 років, відколи Резиденція була включена у Список об'єктів світової культурної спадщини ЮНЕСКО. Однак наразі не можна говорити про радикальні зміни у цьому напрямку. Як вказував один із обурених відвідувачів *«Навести лад з екскурсіями, це справа одного-двох днів. ... Читка і прозора бухгалтерія. ... Та ці кроки чомусь такі складні для професора, доктора фізико-математичних наук, пана Мельничука. Можливо він просто зацікавлений якийсь у такому безладі?»*²⁶.

Прецедент із розвитком Національного університету «Острозька академія» в статусі туристичного об'єкту є унікальним свідченням, як завдяки ентузіазму кількох людей була сформована концепція повернення Острогу слави «Волинських Афін» XVI-XVII ст., що обумовило відродження закладу в занедбаних приміщеннях колишнього католицького монастиря та жіночого училища XIX ст. Згідно звітів Музею історії Острозької академії, з 2001 р. спостерігається тенденція безупинного зростання кількості відвідувачів музею, в 2016 р. ця цифра наблизилася до 7 тисяч²⁷. Екскурсія включає відвідини не тільки окремих музейних експозицій, але й огляд університетського саду, парку, бібліотеки та церкви. За таких обставин музей стає справжнім «вікном» для знайомства із простором ЗВО. І хоча число відвідувачів однозначно менше, порівняно із чернівецькою Резиденцією митрополитів, проте мова йде про різні стартові можливості – у середині 1990-х рр. комплекс споруд академії був занедбаним приміщенням, в якому розміщувався інтернат. Уже через 10 років він перетворився на центр соціокультурного та туристичного життя регіону²⁸. До того ж, варто враховувати середовище, де знаходяться заклади, – 15-тисячний Острог і Чернівці з 270-тисячним населенням, кількість пам'яток у містах в обох випадках і обумовлену цим фактом (не) вибагливістю туристів та ін. Функціонування НаУ «ОА», реноме якого упродовж останніх 20 років визначає обличчя досі провінційного містечка Рівненської області, обумовивши радикальні пе-

²⁹ Аудіозапис інтерв'ю із заступником директора з навчальної роботи Кременецького лісотехнічного коледжу Л. Оніщук 15.02. 2015 р., особистий архів автора.

³⁰ Аудіозапис інтерв'ю з викладачем історії та етнографії Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II К. Боргобашем від 12.03. 2014 р., особистий архів автора.

³¹ Бучко, Ж. (2010). Етнотуристичні дослідження Буковини, *Географія та туризм*, вип. 6, 155; Паламарюк, М. (2012). *Визначення територій пріоритетного розвитку туризму в Буковинських Карпатах*, *Географія та туризм*, вип. 20, С. 302.

³² Чмелик, І. (2015). Музеї Прикарпаття та їх роль у навчально-виховній та науковій діяльності студентської молоді, *Гірська школа українських Карпат*, вип. 12-13, С. 278.

³³ Жук, О. (2008). Головна будівля Львівської Політехніки, видавництво Львівської політехніки, Львів, 2008, С. 52, 67.

³⁴ Наукова бібліотека Університету. (March 28, 2017). Retrieved from: <http://vidviday.ua/biblioteka>; Церква Покрови Богородиці із Василем Кметем. (March 28, 2017). Retrieved from: <http://vidviday.ua/pokrov>.

³⁵ Львівська політехніка з Олександром Шишкою. (March 28, 2017). Retrieved from: http://vidviday.ua/lvivska_politekhnika

ретворення і розвиток, показує в дії реалізацію на мікрорівні концепції Р. Флоріди, про яку велася мова вище.

Окрім Чернівців та Острога, можна назвати буквально кілька прикладів, де адміністрація ЗВО заохочує відвідини своєї території. Наприклад, Кременецький лісотехнічний коледж та Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II. У Кременці намагаються співпрацювати із туристичними фірмами, в т.ч. під час літніх канікул, приймаючи часто польські групи в рамках їхніх турів до Кременця²⁹. Натомість з огляду на національну специфіку закладу, у Береговому орієнтуються на роботу з угорськими групами, які часто відвідують місто.³⁰ Об'єктами, які фігурують у туристичних маршрутах, є Вижницький коледж прикладного мистецтва ім. В.Ю. Шкрібляка³¹ та Косівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, хоча епіцентрами зацікавлень тут виступають не будівлі закладів, а музеї. Музей у Косові щороку відвідують тисячі людей, географія відвідувачів охоплює близько 50-ти країн світу. І хоча його привабливість обумовлюється в т.ч. Косовим як одним із туристичних центрів регіону, а колекція музею має академічний характер як навчальний підрозділ цього закладу, значення її вже давно переросло свою початкову функцію³².

Низка ЗВО Західної України наділені візуальною привабливістю, хоча і різною мірою; зокрема, мова йде про окремі корпуси Львівського національного університету ім. І. Франка, Національного університету «Львівська Політехніка», Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького, Львівського державного університету внутрішніх справ, Буковинського державного медичного університету, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Т. Шевченка та деякі інші. Інтер'єри окремих з них виконані відомими митцями та є неабиякими пам'ятками українського малярства та скульптури. Наприклад, актову залу Львівської політехніки декорована одинадцятьма роботами відомого художника Яна Матейка на замовлення цесаря Австро-Угорської імперії Франца Йосифа I. Майстерно виконані сюжети за допомогою алегорій ілюструють поступ людства, роблячи актову залу найвартіснішим з історико-культурного погляду приміщенням в університеті. Цінність представляє також і колишня бібліотека, де архітектор Юліан Захаревич розробив унікальний інтер'єр, зокрема проект бібліотечної шафи³³.

Можна навести окремі приклади, як науково-педагогічні працівники прагнуть знайомити широку громадськість із культурною спадщиною закладів, де вони працюють. Туристична фірма «Відвідай» у каталозі екскурсій (прикметно, в рубриці «Львів для львів'ян») пропонує ознайомлення із Науковою бібліотекою ЛНУ ім. Франка та Церкви Покрови Пресвятої Богородиці (de facto університетського храму з огляду на його розміщення) у супроводі директора бібліотеки Василя Кметя³⁴. Очільник книгозбірні Національного університету «Львівська політехніка» Олександр Шишка виступає в якості гід університетом, екскурсія включає знайомство як із зовнішнім фасадом, так із інтер'єрами, зокрема актові зали та бібліотеки³⁵.

Картина Яна Матейка
«Суецький канал» в актовій
залі головного корпусу
Національного університету
«Львівська політехніка».

Водночас, переважна більшість ЗВО поки продовжують залишатися напівзакритими для пересічного відвідувача. Головною мотивацією часто виступає та обставина, що основна місія університету – це навчання, а туристи в його стінах будуть елементом, який відволікатиме і заважатиме. І тут мова не стільки про неможливість відвідин університету, а про складність і бюрократизм, що відлякує організаторів туристичного бізнесу. Така консервативна політика йде в розріз із місією закладів вищої освіти в XXI ст., особливо на тлі порівняння із європейськими та американськими двійниками. Інтерв'ю із працівниками багатьох університетських музеїв, які через зрозумілі причини виявили бажання залишитися анонімними, дозволяють зробити висновок, що для адміністрації ЗВО відвідувачі з-поза меж університетського середовища – це додатковий клопіт, і фінансова сатисфакція та популяризація університету таким чином не переважає шальки терезів. Як зауважив працівник одного із львівських музеїв ЗВО: *«Проблема в чому? Люди, які керують університетом... їм нічого не хочеться. Ректор повинен бути менеджером, треба щоб ректор заробляв гроші. А так для чого їм перейматися чимось, коли можна спокійно собі сидіти, нікого не чіпати, і їх [не зачіпають – С.М.]».*

Корупція, орієнтація адміністрації ЗВО на тіньові схеми приводить до того, що немає прагнення поставити музеї на «господарські рейки» (де існує така можливість з огляду на потенціал), зробити доступною інформацію про огляд пам'ятки, вхідні квитки, кількість відвідувачів тощо. Простіше і для наближених осіб фінансово краще приміщення, яка розміщується поруч з музеєм, здати в оренду приватній фірмі, ніж використати його як окремий вхід до музею, забезпечивши таким чином можливість для туристичних груп відвідувати «храм муз», не перешкоджаючи навчальному процесу (як у випадку музею хвороб людини Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького).

Іноді складність відвідин ЗВО з туристичною метою обумовлена відомчим характером підпорядкування останніх – наприклад, як у випадку Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (знаходиться у дуже привабливому комплексі Дому військових інвалідів, зведеному в середині XIX ст. у неороман-

ському стилі). Однак статус закладу не є остаточною перешкодою можливому консенсусу, якщо в керівництва вищу є бажання зробити його відкритим для суспільства і спроможність розгледіти у відвідувачах передусім ресурс для промоції закладу та додаткове джерело доходу.

Університет і його музеї у ХХІ ст. мають гарну можливість стати вийти на новий рівень свого розвитку як явища. Ера навчально-дослідницьких полігонів має трансформуватися у еру комунікаційних ядер, покликаних ознайомити навколоуніверситетську громаду зі світом вищої освіти – не привілейованим, а близьким, не зарозумілим, а націленим на рівноцінний діалог, не орієнтованим тільки на роботу із студентською молоддю, а плідну взаємодію із школярами (яким цікаво, що воно таке, УНІВЕРСИТЕТ), так і з старшим поколінням у ракурсі розвитку практик навчання упродовж життя. Час інформаційних технологій, професійних тренінгів, дистанційного навчання показує, що ЗВО мають активно боротися за місце під сонцем, розібрати стіну, яка існує між ними та соціумом, чинити зовсім інакше зі сподіваннями отримати інакший результат. Для туристів твердині вищої освіти мають сформувати особливий культурний продукт, якого так не вистачає в українському просторі – *можливість розвінчати стереотипи* (часто негативні), які існують щодо вищої освіти у суспільстві. Націленість колективу ЗВО, а не тільки персоналу музеїв, на роботу з такою аудиторією допоможе об'єднати різні суспільні / професійні групи у їхньому прагненні пояснити / зрозуміти, що таке вища школа, за якими практиками вона має діяти, щоб бути ефективною у ХХІ ст. Водночас цілком очевидно, що у туристичному просторі міст, особливо Львова, існує попит на нові маршрути, не-попсові місця і університети мають всі шанси ними стати. Тому для адміністрацій ЗВО варто спуститися зі свого Олімпу, перестати оцінювати фізичний простір навчальних закладів як належний тільки їм, зрозуміти перспективи розвитку пам'яток як туристичних об'єктів. За таких обставин університети стануть окремим туристичним мікрокосмом, а музеї – справжніми «вікнами» у їхній структурі, які знайомитимуть громадськість із еством своєї материнської установи.

References

Audiozapys interv'iu iz dyrektorem Muzeiu istorii Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» A. Kheleniuk vid 21.01. 2016 r., osobystyi arkhiv avtora.

Audiozapys interv'iu iz rektorom NU «OA» I. Pasichnykom vid 24.01. 2014 r., osobystyi arkhiv avtora.

Audiozapys interv'iu iz zastupnykom dyrektora z navchalnoi roboty Kremenetskoho lisotekhnichnoho koledzhu L. Onishchuk 15.02. 2015 r., osobystyi arkhiv avtora.

Audiozapys interv'iu iz zaviduvachem muzeiu istorii Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu I. Zomborom vid 11.03. 2014 r., osobystyi arkhiv avtora.

Audiozapys interv'iu z vykladachem istorii ta etnohrafii Zakarpatskoho uhorskoho instytutu imeni Ferentsa Rakotsi II K. Borhobashem vid 12.03. 2014 r., osobystyi arkhiv avtora.

Bendiuk, M. (2011). Provedennia shchorichnykh pleneriv v Ostrozkii akademii yak odyin iz vydiv imidzhevoi roboty Ostrozkoï akademii, Muzei ta halerei v miskii kulturi: istoriia ta suchasnist, Odeskyi natsionalnyi politekhnichniyi universytet.

Buchko, Zh. (2010). Etnoturystychni doslidzhennia Bukovyny, Heohrafiia ta turyzm, vyp. 6, s. 155; Palamariuk, M. (2012). Vyznachennia terytorii priorytetnoho rozvytku turyzmu v Bukovynskykh Karpatakh, Heohrafiia ta turyzm, vyp. 20.

Bulotaite, N. (2003). University heritage – an institutional tool for branding and marketing, *Higher Education in Europe*, vol. 28, issue 4, 449-454.

Burman, L. (2005). University museums as a strategic tool: on communicating university values, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego : Opuscula Musealia*, zeszyt XV, 17-22.

Chmelyk, I. (2015). Muzei Prykarpattia ta yikh rol u navchalno-vykhovnii ta naukovii diialnosti studentskoi molodi, Hirska shkola ukrainskykh Karpat, vyp. 12-13.

Clercq, S.W.G. de. (2006). Keeping for the future, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego : Opuscula Musealia*, red. S. Waltoś, zeszyt XV, 26.

Dziatko, M., «Nich v muzei» NaU «OA» - harmoniia mynuloho i suchasnoho. Available from: www.oa.edu.ua/ua/info/news/2016/20-05-01 [Accessed March 28, 2017].

Florida, R. (2003). (March 28, 2017). Cities and the Creative Class”, *City and Community*, Vol. 2, no. 1, March, p. 10. Retrieved from: <http://creative-class.com/rfcgdb/articles/4%20Cities%20and%20the%20Creative%20Class.pdf>.

Gilbert, A.D. (2009). Evoking humanity: reflections on the importance of university museums and collections”, *University Museums and Collections Journal*, no. 2, 1-4.

Kelly, M. (2001). Introduction, in Kelly M. (ed.), *Managing university museums: education and skills*, Organisation for economic cooperation and development, Paris, 12

Khochut pokazaty, de u Lutsku khodyla Lesia Ukrainka. (March 28, 2017). Retrieved from: <http://www.volynpost.com/news/6098-hochut-pokazaty-de-u-lucku-hodyla-lesia-ukrainka>

King, L. (2001). University Museums in the 21th Century – Opening Address” in Kelly M. (ed.), *Managing university museums: education and skills*, Organisation for economic cooperation and development, Paris.

Li Huiznu, Fang Hui (2011). Enlightening Chinese museums – lessons from university museums, *University Museum and Collections Journal*, no. 4.

Lourenco, M. (2005). Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe, Ph. D thesis, Conservatoire Nationaldes Arts et Metiers, Paris.

Lvivska politekhnika z Oleksandrom Shyshkoiu. (March 28, 2017). Retrieved from: http://vidviday.ua/lvivska_politekhnika.

Matoga, Ł., Pawłowska, A. (2016). Muzea uczelniane w Polsce – przestrzeń spędzania czasu wolnego inspirowana nauką. Stan obecny i kierunki rozwoju w kontekście turystyki kulturowej”, *Turystyka Kulturowa*, no. 2 (marzec-kwiecień),.

Muravska, S., Bendiuk, M. (2010). Natsionalni osoblyvosti poiednannia turyzmu i osvity (na prykladi m. Ostroh Rivnenskoï oblasti)”, *Visnyk Lvivskoho instytutu ekonomiky i turyzmu*, № 5.

Na bibliiniyi sad v ChNU izrailtiany vydilyly milion dolariv, ale hroshei ne dali, bo v ministerstvi shchezly koshty na park. (March 28, 2017). Retrieved Available from <http://acc.cv.ua/chernivtsi/12299-na-bibiljnij-sad-v-chnu-izrajilnyani-vidilili-miljon-dolariv-ale-groshej-ne-dali-bo-v-ministerstvi-shchezli-koshti-na-park>

Naukova biblioteka Universytetu. (March 28, 2017). Retrieved from: <http://vidviday.ua/biblioteka>.

Olkhovska, O. (2010). Mistobudivni aspekty arkhitektury universytetskykh tsestriv Ukrainy”, *Ukrainska akademiia mystetstva*, vyp. 17.

Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans. (March 28, 2017). Retrieved from <http://whc.unesco.org/en/list/1330>.

Rezydentsiiu ChNU mynulorich vidvidalo na 8.5 tysiach bilshe turystiv. (March 28, 2017). Retrieved from <https://pogliad.ua/news/chernivtsi/rezidenciyu-chnu-minulorich-vidvidalo-na-8-5-tisyach-bilshe-turystiv-144630>

Simpson, A. (2006). Integrating university museums into Museum Studies programs, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego : Opuscula Musealia*, zeszyt XV.

Spravzhnii bibliinyi sad stvoriat u Cherivtsiakh. (March 28, 2017). Retrieved from <http://life.pravda.com.ua/culture/2010/04/9/46337/>

Tirrel P. (2000). Dealing with change: university museums of natural history in the United States, *Museum International*, July-September, vol. 52., issue 3.

Tserkva Pokrovy Bohorodytsi iz Vasylem Kmetem. (March 28, 2017). Retrieved from: <http://vidviday.ua/pokrov>. [Accessed March 28, 2017].

Zhuk, O. (2008). *Holovna budivlia Lvivskoi Politekhniky*, vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, Lviv, 2008.

Muravsya Svitlana

THE UNIVERSITY AND ITS MUSEUMS: PLACE IN THE CULTURAL TOURIST AREA OF THE CITY

The article attempts to analyze the place of higher educational establishments (HEE) in general and its museums in particular playing in the city life. The empirical basis of the article is the information collected as a result of research visits to HEE in seven regions of Western Ukraine: Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Volyn, Rivne, Chernivtsi and Zakarpattia, organized for 2013-2017. The main used method is interviews with personnel of HEE museums.

The author points out these «temples of muses» gradually moved away from its traditional educational and research mission in the 1980's. Such reassessment of priorities had been caused by the crisis of the museum. For the last 30 years it has become clear reduction of using the collections for teaching and research in many universities; some HEE plan to dispose collections and to close museums; many universities are working out alternative organizational models for managing collections in the one newly created museum. The crisis in the museum environment has imposed on the crisis, which the parent universities as institutions are encountering today - «crisis of identity» and «a crisis of resources», caused by the increasing often contradictory requirements to the high schools. On this background the museums as individual units also began to increase requirements. It let to their gradual transformation into a museum of «third generation». One of their defining mission is promoting the HEE, cooperation with the public in order to disseminate information about the university, vocational guidance, involvement of patrons and organization of other works implementing this direction. In particular, the article highlights atypical for the Ukrainian context the role of HEE museums - «shop-windows» and «show-cases», through which representatives of outside universty environment can acquaint themselves with the achievements of high school and feel its special atmosphere. The author outlines a number of touristic potential of some HEE in Western Ukraine, where physical objects are interesting from an architectural and cultural point of view. Among the most striking examples are the main building of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University., Ivan Franko National University of Lviv, campus

of Lviv Polytechnic National University, campus of The National University of Ostroh Academy, Lviv State University of Life Safety, Kremenets Forestry College. Among the researched 74 HEE are roughly a quarter which can be classified as «visually attractive». However, less than 10 % of them use this advantage for brand developing. The relevant policy concerning museums and academic space in general will allow high school to become a separate point on the tourist map, to establish relationships with the surrounding community and to participate actively in local cultural life.

Keywords: *university, museum, higher educational establishments, tourism promotion, culture.*